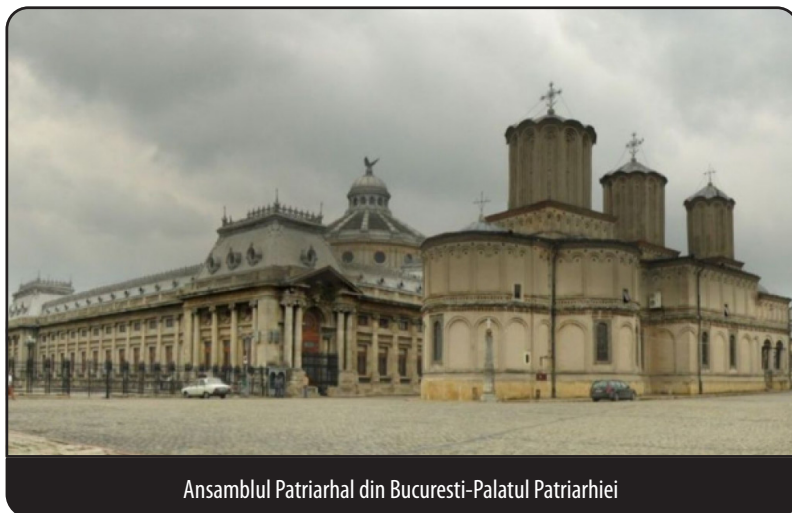

Ansamblul Patriarhal din Bucuresti-Palatul Patriarhiei

Dr. Luminița GIURGIU

IOAN TRAIANESCU – UN MONUMENT DE ARHITECTURĂ RELIGIOASĂ: MITROPOLIA DIN BUCUREȘTI

Personalitate remarcabilă a școlii de arhitectură românești, Ioan Traianescu (Ion D. Trajanescu) a fost prezent în paginile revistei „Misiunea”^[1], atunci când am evocat contribuția sa relativă la istoria Mănăstirii Dintr-un Lemn. Răsfoind paginile „Buletinului Comisiunii Monumentelor Istorice”, ne-a atras atenția unul dintre numeroasele sale studii referitoare la monumentele religioase și anume cel dedicat Mitropoliei din București, pe care îl vom supune atenției cititorilor.

Mai întâi se cuvine să reamintim câteva repere biografice:

3 mai 1875 – s-a născut la București.

1892-1897 – a urmat cursurile Școlii de Arhitectură, obținând diploma de conductor de lucrări.

1897-1903 – și-a desăvârșit pregătirea la Școala Superioară de Arhitectură, înființată ca secție a Școlii de Arte Frumoase (Belle Arte) din București, obținând diploma de arhitect.

1904 și 1907 – a colaborat cu sculptorul Dumitru Pavelescu-Dimo la realizarea monumentelor lui „Traian” de la Brăila și al „Independenței” de la Pitești.

1905-1913 – a debutat ca arhitect-proiectant al bisericilor „Sfinții Împărați” din Agăș și „Sfinții Voievozi” din Scorțeni, județul

Bacău.

1906 – a făcut parte din grupul de arhitecți, care vor realiza expoziția jubiliară dedicată regelui Carol I^[2].

1907-1923 – a activat în cadrul Serviciului Tehnic al Comisiunii Monumentelor Istorice, condus de arhitectul Nicolae Ghika-Budești și a elaborat studii de istorie și memorii de specialitate publicate în „Buletinul” editat de instituție, cercetări „in situ”, relevee, documentații pentru conservarea și restaurarea monumentelor istorice medievale de la Hurezi, Govora, Bistrița, Frâncești, Brâncoveni, Potlogi, Măldărești, Sărăcinești, Mamu, Todireni-Burdujeni, a paraclisului Episcopiei din Râmnicu Vâlcea, Mitropoliei din București, bisericilor de la Corbii Mari, Stănești, Popești, Golești sau Bisericii Episcopale din Huși.

1908 – s-a implicat în lucrările de restaurare a Mănăstirii Hurezi, executând releveele incintei mănăstirești, bisericii mari, bolniței și schiturilor, intervenind pentru aducerea în starea inițială a ansamblului.

1909 – a participat la concursul pentru proiectarea unor locuințe sociale destinate lucrătorilor și micilor funcționari, organizat de Primăria Capitalei.

1910 – a devenit arhitect al Societății Comunale pentru Locuințe leftine, realizând parcelări în cartierele Clucerului, Tei, Mihail Cornea, Drumul Sării, Belvedere, Floreasca, Ana Davila, Steaua Română – C.F.R., Cazarmii – Uranus, beneficiari ai lucrărilor fiind Fabrica de Tutun „Belvedere”, Fabrica de Chibrituri Filaret, Ministerul de Finanțe, Ministerul de Război și Căile Ferate Române.

1912 – a devenit membru al Comitetului Societății Arhitecților Români, fiind secretar (1912-1915), casier (1916-1918), bibliotecar (1919-1926) și vicepreședinte (1922-1926) și membru al unor comisii de specialitate: Comisiunea pentru concursurile publice, Comisiunea pentru Legea organizării Corpului Arhitecților, Comisiunea pentru studiul nomenclurii arhitectonice și Comisiunea Șezătorilor.

1913-1920 – și-a început activitatea didactică ca profesor onorific, apoi, în perioada 1924-1940, ca profesor universitar al Facultății de Arhitectură din București, titular al Catedrei de Construcții și Perspectivă, fiind autorul manualului *Perspectiva liniară. Metodă practică pentru uzul artelor plastice*.

În perioada interbelică, a realizat proiecte în cadrul propriului birou de arhitectură, „Planșeta”.

1922 – a înființat, împreună cu arhitectul Statie Ciortan, sub patronajul Cercului „Ion Mincu”, revista „Artele Frumoase”, care a apărut lunar, în perioada 1922-1923.

1922-1924 – a colaborat cu arhitectul Duiliu Marcu la realizarea proiectului noii Biserici „Sfântul Trifon”

– Căramidarii de Jos, ctitorie a familiei regale.

1922– s-a ridicat după planurile sale, în cartierul Uranus, noua Biserică „Sf. Spiridon” – Spirea Veche, pe locul vechii biserici datând din secolul al XVIII-lea.

După proiectele sale s-au realizat: Biserica „Sfântul Dumitru” – Colentina (1924-1934), Palatul Ligii Culturale Române (1926-1929), Biserica „Sfântul Mare Mucenic Gheorghe” din Călărași (1930-1943), parcul, columbarul și decorația capelei Crematoriului Uman „Cenușa” (1931-1934, 1938-1941), Biserica „Sfântul Ioan Botezătorul” – Ferentari (1933-1935), Biserica „Sfântul Mare Mucenic Gheorghe”, din Ivești, județul Galați (1942-1943), precum și vile în București, Bușteni, Ruginoasa și Râmnicu Vâlcea.

Alte lucrări de arhitectură religioasă monumentală sunt realizate în urma câștigării unor concursuri publice: Catedrala Ortodoxă „Sfinții Mihail și Gavril” din Turda (1926-1935), Biserica „Madona – Dudu”, din Craiova (1928-1938) – coautor arhitectul Sterie Becu, Catedrala Mitropolitană Ortodoxă Română din Timișoara (1936-1946), Catedrala „Sf. Gheorghe”, din Tecuci (1938-1962) – coautori arhitecții Magda Iacobescu-Trajanescu și I.G. Mayer.

1933 – a devenit membru al Corpului Arhitecților din România.

1934-1940 – a proiectat Biserica „Sfinții Apostoli Petru și Pavel” Belvedere, care va fi construită prin subscripție publică.

1950-1954 – a fost arhitect al Institutului pentru Proiectarea Orașelor, Construcțiilor Publice și de Locuit.

1962 – a finalizat lucrările de construire a Catedralei „Sf. Gheorghe” din Tecuci, ultima sa creație.

Ion Trajanescu a fost membru fondator și membru al comitetului de redacție al revistei „Arhitectura”, fondată în anul 1906, unde a publicat în perioada 1916-1941. Activitatea sa publicistică s-a desfășurat și în revista „Urbanismul”, ziarele „Gazeta Municipală” și „Universul”.

Este autorul volumelor: *Mitropolia din București* (1913) și *Arhitectura. Privire generală asupra arhitecturii antice, medievale, moderne și românești* (1916). O mare parte a studiilor și articolelor sale promovează stilul național în arhitectură, pe care îl numește „stil românesc”, autorul rămânând consecvent doctrinei însușite de la dascălul și maestrul său, arhitectul Ion Mincu.

A participat cu proiecte și la concursurile de arhitectură pentru Catedrala Ortodoxă din Brăila, Mausoleul de la Mărășești, Catedrala Ortodoxă din Odessa sau Piața Palatului Regal – proiecte nerealizate.

Ion D. Trajanescu s-a stins din viață în februarie

1964, în București.

Am căutat să răspundem la fireasca întrebare de ce este interesant și actual studiul lui Ion D. Traianescu „Considerații generale despre Mitropolia din București”. El se constituie firesc ca o fericită completare a manifestărilor din anul 2025, de aniversare a centenarului Patriarhiei Române.

Ilustrarhitectnepropuneosuccintăistorieamonumentului, structurată în: „I. Considerațiuni generale. II. Câteva date istorice. III. Epoca lui Constantin-Vodă Basarab și a Domnilor următori: 1654-1689. IV. Epoca lui Brâncoveanu și a Domnilor următori până la 1719. V. Epoca lui Nicolae Mavrocordat: 1719-1730. VI. Epoca fanariotă și contemporană. VII. Încheiere”.

Aflăm despre momentul mutării Mitropoliei de la Târgoviște la București, structura complexului arhitectural, etapele edificării, modificările și restaurările survenite în diferitele momente, precum și personalitățile care și-au pus amprenta în diferitele perioade istorice. Sunt evocate și contribuțiile episcopilor de Vâlcea la construirea Mitropoliei.

Studiul este bogat ilustrat cu schițe, planuri și fotografii care argumentează demonstrațiile și analizele efectuate.

Este un București de mult dispărut, greu de reconstituit pentru locuitorii de acum. Descrierea sa este pitorească, putând să ne imaginăm cu nostalgie cum a fost...

Redarea textului s-a făcut cu respectarea normelor ortografice actuale. Notele autorului au fost marcate prin paranteze drepte.

„ARHITECTUL I.D. TRAIANESCU - CONSIDERAȚII GENERALE DESPRE MITROPOLIA DIN BUCUREȘTI

I. Considerațiuni generale. II. Câteva date istorice. III. Epoca lui Constantin-Vodă Basarab și a Domnilor următori: 1654-1689. IV. Epoca lui Brâncoveanu și a Domnilor următori până la 1719. V. Epoca lui Nicolae Mavrocordat: 1719-1730. VI. Epoca fanariotă și contemporană. VII. Încheiere.

I. Așezată pe culmea dealului cunoscut sub numele de «Dealul Mitropoliei», cu clopotnița ei scundă ce se ridică spre Răsărit din șirul de chilii în parte ruinate, cu grupul de case vechi și noi dinspre Apus, care compun palatul mitropolitan și din care răsar, spre miazăzi,

paraclisul și vechea clopotniță, cu biserica cea mare, ale cărei patru turle caracteristice sunt învelite cu acoperișuri joase de plumb, lăsându-se molatic peste arcurile din față și peste cupole, Mitropolia, dimpreună cu dealul cel umbrat de trei părți de o pădurice de copaci seculari, alcătuiește o grupare de un pitoresc fără pereche, care mai bine de două sute cincizeci de ani s-a înrădăcinat adânc în mintea și sufletele generațiilor trecute, dând, în același timp, orașului o siluetă particulară și o fizionomie proprie.

Noi, Bucureștenii de azi, aproape că nu ne putem închipui Capitala fără această podoabă firească și artistică a ei, care, ca o adevărată acropolă a noastră, predomină orașul din înălțimea sa și farmecă privirea prin înfățișarea ei bătrânească, evocând poezia vremilor apuse.

De sus, de pe spinarea dealului, se desfășoară jur-împrejur acea neasemănată panoramă a orașului, care se întinde în depărtare, până ce se topește în verdele-albăstriu al câmpiei. Ziua, în văpaia soarelui, strălucesc acoperișurile celor peste o sută de biserici ale orașului, cum și zidurile noi și vechi ale clădirilor, apar siluetele celor mai înalte edificii. Seara, la aprinsul lumânărilor, se văd licărind nenumărate lumini, ca niște stele picate din ceruri. Iar mai târziu, în puterea nopții, orașul se aprinde de o fosforescență gălbui-roșiatică, ce se înalță în sus, luminând văzduhul, în timp ce zgomotul orașului se aude, surd și confuz, ca mugetul unei mări agitate...

Azi, numai partea dinspre răsărit, miazănoapte și apus a dealului aparțin Mitropoliei, pe când partea dinspre miazăzi este ocupată de Palatul Camerei și de câteva proprietăți particulare, odinioară făcând și ele parte tot din trupul Mitropoliei.

Căci un act din anul 1668 ne arată că pe acea vreme vatra Mitropoliei era: «Din jos de piatra de lângă colțul gardului mănăstirii lui Pană (Sf. Ecaterina)^[3], pe cale în sus, pe lângă nuci, până la capătul podului [de] la poarta Predei Vornicul (Brâncoveanu), și pe gâră în sus, până la piatra de la capul podului Turcului, și de acolo, pe uliță în sus, până în piatra din uliță drept Mitropolie, și de acolo, pe lângă crucea Doamnei Mircioaia, pe cale în sus, până în piatra drept Calicii, și de acolo, pe lângă puțul Calicilor, în jos, pe lângă lac, pe sub deal, până în drumul Giurgiului, la stâlpul de piatră al Armeanului, în capul Troianului, lângă heleșteul lui Șerban-Vodă, și de acolo, pe drum în jos, spre oraș, până în piatra drept cărămizi (Cărămidari), și de acolo până în piatra drept crucea lui Leon-Vodă, și de acolo, curmeziș, până în piatra din colțul gardului mănăstirii lui Pană (Vistierul) și până la poarta Predei Vornicul (Brâncoveanu)» [După preotul Marin Dumitrescu, *Istoricul a 40 de biserici din*

România, p. 40 – nota autorului].

Dacă încercăm să recunoaștem azi hotarele arătate în acest act, putem, în mod sumar, să stabilim că: vechea vatră a Mitropoliei începea de la biserica Sf. Ecaterina, o lua pe calea Șerban-Vodă până la podul peste Dâmbovița, apoi, pe lângă malul drept al apei, până la șoseaua Cotroceni, iar de aci, pe sub dealul Cotrocenilor, până în calea lui Șerban-Vodă, pe la Filaret, se întindea până la biserica Sf. Ecaterina.

Cum vedem, acum două sute patruzeci și patru de ani vatra Mitropoliei era destul de întinsă; cu vremea însă, ea s-a tot micșorat, până ce, în timpul nostru, a rămas numai cu o parte a dealului pe care se găsește, după cum s-a arătat mai sus.

II. Pentru ca așezarea Mitropoliei la București să fie mai bine înțeleasă, credem că e necesar să lămurim mai întâi prin câteva date istorice începutul și urmările Mitropoliei Ungro-Vlahiei până în zilele noastre.

Ea a fost înființată în timpul domniei lui Nicolae Alexandru-Vodă Basarab (1340-1364), care, dorind să aibă o mitropolie românească, a cerut de la patriarhul din Constantinopol să-i trimită un mitropolit [Preotul G. Gibescu, *Istoricul Mitropoliei Ungro-Vlahiei*, București, 1907, p. 16 – nota autorului].

Patriarhul Calist I^[4] încuviință, în anul 1359, luna mai, ca Hiacint^[5], episcopul Vitzinei (Măcinul de azi) [G.M. Ionescu, *Istoria Mitropoliei Ungro-Vlahiei*, p. 46; lat. - Vicina, bizantin – Bitzini, turc – Mecin, rom. – Măcin – nota autorului], să se strămute cu reședința la Curtea de Argeș, unde Domnul ridicase, în acest scop, o biserică trairnică, cu mai multe cupole, pe ziduri groase de piatră, cu două rânduri de stâlpi în interior, care o împarte în trei nave longitudinale [Biserica Sf. Nicolae Domnesc de azi. Cf. N. Iorga, *Istoria Românilor pentru poporul românesc*, p. 48 – nota autorului].

Neagoe-Vodă Basarab (1512-1521), mutându-și reședința de la Curtea de Argeș la Târgoviște, mută și Mitropolia aci la anul 1517, după ce sfinți mareața mănăstire de la Argeș, mitropolit fiind pe atunci Macarie.

Această mutare s-a făcut cu mare alai bisericesc și cu strașnic legământ, anume ca «de acum niciodată în veci să nu mai fie Mitropolie la Argeș, ci să fie mănăstire și arhimandrie, iar la Târgoviște să fie Mitropolie stătătoare, cum s-a așezat. Și se făcură aceste lucruri cu mare opreală și blestem, ca să nu se mai clăiască nici să se mute în veci, nici de patriarh, nici de mitropolit, nici de domn, nici de boieri, niciodată» [Pr. G. Gibescu, *Op. cit.*, pp. 21-22 – nota autorului].

Aceste toate se așezară – zice hrisovul – când fu cursul anilor 7025 (1517), luna lui August 17, în zilele credinciosului Domn Io Neagoe Voevod.

Această «opreală» nu ținu însă decât 151 ani, căci la 1668 – pe timpul domniei lui Radu-Vodă Leon (1664-1669) – Mitropolia se mută definitiv din Târgoviște la București, fiind ales mitropolit egumenul Teodosie de la mănăstirea Curții de Argeș.

Cu mult înainte de facerea Mitropoliei de azi, domnitorii țării aveau obiceiul de a sta o parte din an în București și anume la Curtea Domnească, unde se află și biserica domnească zisă și Curtea Veche, zidită de Mircea Ciobanul [N. Iorga, *Inscripții din bisericile României*, p. 261 – nota autorului], în anul 1558, ca Mitropolie slujind biserica lui Nedelcu Bălăceanu, Sf. Gheorghe Vechi, fiind cea mai mare și cea mai apropiată de fosta Curte Domnească a Capitalei [Pr. G. Gibescu, *Op. cit.*, p. 23 – nota autorului].

Despre această curte, Paul de Alep^[6] ne spune că «era o clădire mare, înconjurată cu întărituri de lemn. Mai înainte era foarte învechită, dar cel din urmă Domn, Matei-Vodă, a dărâmat-o și a rezidit-o cu totul din nou. Acest edificiu e uimitor de elegant, cu un aspect încântător și mult mai frumos și vesel decât curtea din Târgoviște. Biserica are hramul Adormirii Maicii Domnului; în ea, scrie diaconul călător, a săvârșit o agheasmă» [*Călătoriile Patriarhului Macarie de Antiohia în Țările Române 1653-1658*, trad. de Emilia Cioran, București, 1900, p. 206 – nota autorului].

Această curte a Mirceștilor, întemeietorii bisericii domnești, trebuie să fi fost pe locul unde e acum piața Sf. Anton sau a florilor.

Până la terminarea și târnosirea actualei catedrale [Pr. G. Gibescu, *Op. cit.*, p. 22 – nota autorului] a mai slujit ca Mitropolie și biserica Radu-Vodă [G.M. Ionescu, *Op. Cit.*, pp. 160-161 – nota autorului].

Pentru întreținerea cheltuielilor fundațiunii sale, Constantin-Vodă Șerban a dăruit mănăstirii o mulțime de sate și moșii, și anume: tot locul dimprejurul Mitropoliei; Frăsinetul de Jos dinspre Mostiște, toată ocina precum este aleasă, hotărâtă și împietrită, din câmp, din pădure, din apă și de pretutindenea, cu tot venitul; Dealul cu viile de unde se ține vinăriciul domnesc; toată partea de la Obilești, câtă se va alege de peste tot hotarul; o moșie la Băleni, toată partea cât au cumpărat Constantin-Vodă ori cât se va alege, de peste tot hotarul; toată partea de la Crasani de pe Pasărea. Apoi moșia Cucuiți, Brăniștari, moșia Frățești, moșia la satul Schiai ot sud Slam Râmnic, moșia la Runcu sud Ilfov, moșia Saloești; o moșie la satul Peștenii dinspre Pasărea și altele în număr patrusprezece. Aceste sunt proprietățile date de Constantin-Vodă Basarab mănăstirii sale, înainte chiar de a fi gata din roșu [G.M. Ionescu, *Op. Cit.*, pp. 160-161 – nota autorului].

Le urmă și alți voievozi și boieri, care au dăruit moșii și averi pentru această mănăstire, așa că în anul 1787, Mitropolia Țării Românești avea peste o sută douăzeci și două de moșii [Pr. G. Gibescu, *Op. Cit.*, p. 29 – nota autorului].

Mitropolia se compune dintr-un ansamblu de clădiri făcute în diferite epoci de la începutul ei și până în zilele noastre.

Astfel, cercetând inscripțiile, examinând clădirile și consultând scrierile referitoare la ea, se pot stabili, pentru urmărirea fazelor prin care a trecut acest monument istoric de la întemeierea lui și până în timpul nostru, mai multe epoci.

III. Se pare că prima grijă ce avu Constantin-Vodă Basarab îndată ce luă domnia Țării Românești fu să zidească o mănăstire mare, cu multe turnuri, împodobită și bine înzestrată, căci chiar în anul 1655, dimpreună cu soția sa, doamna Bălașa, începu lucrarea bisericii, numind ispravnici pe Radul Logofătul din vechea familie a Dudeștilor și pe Gheorghe Sufariul din Târgoviște [G. Ionescu-Gion, *Istoria Bucureștilor*, p. 140 – nota autorului].

Lucrările mergeau încet, căci cheltuielile erau mari. Astfel, cu toată râvna pusă, Domnul nu izbuti să-și vadă mănăstirea gata, căci după o scurtă domnie de patru ani, în Martie 1658, el fu scos din scaun și înlocuit cu Mihnea-Vodă III (1658-1659).

În acest răstimp, prin anul 1657, vizitează Bucureștii, pentru prima oară, Patriarhul Macarie al Antiohiei^[7], însoțit de diaconul său, Paul de Alep.

Acesta ne-a lăsat prețioase povestiri despre starea lucrărilor Mitropoliei din acea vreme: «La urmă mersem la marginea orașului, pe un deal înalt, ce domnește cu vederea orașul dimprejur. Acolo actualul Beiu era ocupat cu clădirea unei mari mănăstiri, cu o biserică măreață și strălucită, semănând pe dinăuntru cu cea de la Curtea de Argeș, numai că aceasta este de cărămidă și în tindă are 12 stâlpi, fiecare dintr-o bucată rotundă de piatră, ca să formeze numărul celor 12 apostoli. Pe deasupra are patru mari cupole și de dinafară o tindă largă.

E acoperită cu plumb de o greutate ce se zice că trece peste 40 mii de oca. Am făcut în ea o agheasmă și Prea Sf. Sa a stropit-o, după obicei, căci nu este încă terminată: deci rămăsese netârnosită. Ea este închinată lui Constantin, care e și numele fondatorului, și Elenei» [*Călătoriile Patriarhului Macarie (1653-1658)*, trad. cit., p. 207 – nota autorului].

Așadar, la finele domniei lui Constantin Basarab, biserica, chiliile și stăreția [Fiind vorba de o mănăstire, se înțelege că, odată cu biserica, s-au început și chiliile și stăreția – nota autorului], erau doar începute și lăsate

neisprăvite, iar când veni la domnie Mihnea III, acesta, îndemnat fiind de mitropolitul Ștefan I, «profită de un moment de liniște înainte de a fi destituit și târnosește biserica în anul 1658, în Duminica tuturor Sfinților, [de] față fiind mitropolitul țării, episcopii Râmnicului și Buzăului, toți egumenii marilor mănăstiri bucureștene și muntenești și patriarhul Macarie al Antiohiei» [Gion, *Op. cit.*, p. 142 – nota autorului].

Sfințirea mănăstirii lui Const. Basarab se făcu cu mare alai: «Toți bucureștenii erau pe colina mănăstirii, când patriarhul veni în procesiune cu moaștele sfinte de la mănăstirea lui Pană Vistierul (Sf. Ecaterina) și, făcând ocolul noii biserici, cu rugăciuni și cântări, intră în biserică». Și după ce descrie slujba târnosirii, Paul de Alep încheie astfel: «În timpul când târnosirea se petrecea înăuntru, afară, pe colină, era mare veselie și mare petrecere. Ostașii domniei se veseleau împreună cu poporul Bucureștilor, căci un nou locaș se ridica Domnului, în orașul lui Bucur» [*Idem, ibid.*, p. 143 după *Călătoriile Patriarhului Macarie* – nota autorului].

În această vreme biserica era încă nezugrăvită [G.M. Ionescu, *Op. cit.*, p. 160 – nota autorului]; ea avea însă toate orânduilele mănăstirești, adică un egumen^[8], grec de neam, cu numele Nichifor, cum și un oarecare număr de călugări; iar Mitropolia era când la Târgoviște când la București [La Sf. Gheorghe Vechi sau la Radu-Vodă – nota autorului], după Gheorghe Ghica (1659-1660), apoi Grigore Ghica (1660-1664). În acest răstimp de cinci ani nu avem nicio știre, dacă lucrările s-au continuat sau nu mai departe. Desigur însă că egumenul Nichifor, cu veniturile moșiilor dăruite Mitropoliei de către ctitorul ei Constantin Basarab [G.M. Ionescu, *Op. cit.*, pp. 160-161 – nota autorului] va fi urmat mai departe cu completarea lucrărilor pe la chiliile și stăreția, căci, venind la domnie Radu Leon (1664-1669), biserica e zugrăvită, apoi rânduită să fie Mitropolia țării, după cum sigur spune, atât de frumos, într-un hrisov din anul 1668, iunie, în 8 zile: «Apucat-am domnia mea, cu toată voia și dintru tot gândul domniei mele, de o am zugrăvit și o am înfrumusețat cu toată podoaba, cum se cade sfintelor biserici, ca să mă chem și domnia mea ctitor acestei Sf. Mitropolii, pentru vecinica pomenire a domniei mele și a răposaiilor părinți ai domniei mele, să ne fie pomană în veci. După aceea văzând domnia mea această Sfântă Mitropolie, cum se cuvine a fi o Sfântă Mitropolie, socotit-am domnia mea, dimpreună cu cinstitul și iubitorul de D-zeu, părintele nostru kir Teodosie mitropolitul și cu cinstiții și prea cuvioșii episcopi Serafim de Râmnic și Grigore de la Buzău și cu egumenii de pe la sfintele lavre și cu toți cinstiții dregători ai domniei mele, de am tocmnit domnia mea și am așezat ca să fie Sfântă

Mitropolie, cum este și cea din Târgoviște» [*Idem, ibidem*, pp. 161-162 – nota autorului].

Așadar, în anul 1668, Radu-Vodă Leon hotărăște ca mănăstirea lui Constantin Șerban Basarab să devină mitropolie a țării, având de mitropolit pe kir Teodosie Argeșeanul.

În timpul domniei sale s-au clădit deci palatul mitropolitan, dimpreună cu încăperile alăturate, cum și vechiul paraclis, cu hramul Sf. Gheorghe [Pr. G. Gibescu, *Op. cit.*, p. 77 – nota autorului].

a) Biserica

După cum se vede din planul de ansamblu, biserica se află în mijlocul unei curți lunguiețe, închisă de jur-împrejur de clădiri. Astfel, spre răsărit și miazănoapte sunt chiliile, spre miazăzi o parte din chilii și stăreția veche, iar spre apus palatul mitropolitan, cu paraclisul și vechea clopotniță. Tot în acest plan se vede drumul ce duce din oraș la Mitropolie, cum și ulicioara (aleea) din dos, ce duce spre drumul Filaretului; de asemenea, configurația topografică a dealului pe platoul căruia se află curtea Mitropoliei.

În cuprinsul acestui studiu vom arăta prefacerile prin care a trecut acest monument istoric.

Astfel, examinând planul bisericii vedem că Paul de Alep avea dreptate să o asemene cu biserica de la Curtea de Argeș, căci și aci ca și la Argeș, forma planului se aseamănă, cu singura deosebire a pridvorului de la intrare; iar cele patru turle se reazemă la fel și anume: turla pantocratorului, care e cea mai mare, se reazemă pe zidurile altarului, sâmurile și navei principale, turla din mijloc se sprijină pe cei doisprezece stâlpi de piatră și cele două turle mici se sprijină pe arcurile doblouri^[9] și pe zidurile dinspre pridvor.

Construcția arcurilor și bolților, aparține, ca tehnică, bunelor tradițiuni ale arhitecturii noastre bisericesti.

Cu timpul însă, i s-au adus câteva prefaceri, care au transformat-o așa după cum se vede în ziua de azi. Astfel, la pridvorul cel mare s-au mai adăugat alte trei pridvorașe: unul mai mare la intrarea principală, alte două mai mici la intrările laterale.

Aceasta o știm dintr-o inscripție zugrăvită pe frontispiciul pridvorului principal:

„Învelitu-s-au această biserică den nou, tencuindu-se afară peste tot, înfrumusețându-se și înlăuntru cu icoane și altele ce e văd, de prea sfințitul mitropolit kir Dosiftei, în a doua domnie a mării sale Io Alexandru Moruz Vvd, Iulie 28, 7307 (1799) [Iorga, *Inscripții I*, p. 239.– nota autorului].

În această inscripție nu se pomenește nimic de cele trei pridvorașe; totuși se poate deduce că ele au fost făcute în acest timp, atât din cauză că inscripția se află pe unul din ele, cât și din cauza stilului lor caracteristic

epocii.

Mai târziu, în vremea domniei lui Alex. Ghica Voievod (1834-1842), mitropolit fiind Grigorie, în timp de cinci ani, s-au făcut reparațiuni importante, după cum rezultă din inscripția zugrăvită, ce se află înăuntru, pe peretele din dreptul cafasului^[10]: «Această sfântă și dumnezeiască biserică s-a început din temelie la leatu 1656, de răposatul Domn Constantin Șerban Basarab Voivod și săvârșind-o numai de roșu, s-a scos din domnie. Apoi la leatu 1665, orânduindu-se Domn Radu Leon Voivod, după ce a înfrumusețat-o cu cele trebuincioase, cu sfat de obște au așezat-o a fi scaun al Mitropoliei țării, aflându-se atunci mitropolit Teodosie. Iar la leatu 1834, răposatul mitropolit Grigorie, văzând-o cu totul învechită, povățuit de râvnă, a început toată preînnoirea ei: învelitoarea cu plumb, zugrăvitul, pardoseala și celelalte, înlăuntru și afară pe care grăbindu-l sfârșitul vieții, din porunca prea înălțatului nostru Domn Alexandru Ghica Voivod, dându-se ocârmuirea sfintei Mitropolii sub îngrijirea prea sfinților episcopi Neofit Râmnic, Ilarion Argeș, Chesarie Buzău, prin îngrijirea mării sale și osârdia acestora a luat săvârșire toată prenoirea și înfrumusețarea, (la anul) 1839 Aprilie 1» [Pr. Gibescu, *Op. cit.*, pp. 31-32 – nota autorului].

În acest grup de lucrări intră așadar: învelitoarea cu plumb, reparația zugrăvelii, lărgirea ferestrelor și facerea ramelor de marmură, care se văd azi, pardoseala, cum și veșmântarul, care se vede și în reproducerea acuarelei pictorului Carol Szathmary de la 1866.

Tot în această reproducere se vede că pridvorul cel mare era închis cu geamlâc. Desigur că această lucrare s-a executat în acest timp.

Mai târziu, pe timpul păstoriei mitropolitului Nifon (1850-1875) [*Idem, ibidem*, p. 31, nota 2 – nota autorului], fiind ministru al Cultelor, general Chr. Tell^[11], s-a făcut cafasul corului, așezându-se cam în mijlocul bisericii, între stâlpi. Mitropolitul Iosif, în prima sa păstorie (1886-1893), a strămutat acest cafas mai înspre ușă.

Probabil că cu ocazia acestei strămutări, s-au mutat și cele două coloane (din cele douăsprezece) dinspre răsărit și s-au așezat înspre ușă, pentru susținerea cafasului, așa după cum se poate vedea azi.

Această operațiune a fost, desigur, destul de primejdioasă, căci, prin ea, se suprimau doi suporti ai turlei din mijloc, rămânând toată greutatea pe arcul lăsat singur.

Acești doi stâlpi corespundeau zidului despărțitor dintre locul femeilor și al bărbaților și aveau inconvenientul de a împiedica accesul mulțimii în biserică în caz de aglomerație, la solemnități bunăoară, ceea ce, credem, a motivat mutarea lor.

În a doua păstorie a mitropolitului Iosif Gheorghian, în anul 1904 [Pr. G. Gibescu, *Op. cit.*, p. 49 – nota autorului], s-a învelit biserica cu tablă de aramă, iar turlele au rămas tot cu plumb. Tot în acest timp s-au făcut jgheaburi și burlane de aramă la biserică, cum și vitrouri^[12] la ferestre.

Îmbrăcarea coloanelor de piatră cu decorații de stuc, cum și a vechilor capiteluri și baze de piatră, s-a făcut probabil tot în acest timp, dându-se astfel interiorului aspectul ce-l are în zilele noastre.

Pe afară, biserica e despărțită printr-un brâu de piatră ce o încinge cam pe la mijloc, în două câmpuri, din care cel de sus cu panouri înconjurată de ciubuce^[13] întoarse în arc la partea de sus, iar cel de jos cu panouri dreptunghiulare.

Cornișa de sus s-a schimbat, probabil cu ocazia reparațiilor din urmă; alte modificări ale lucrărilor de zidărie nu se vor mai putea cunoaște, decât doar cu prilejul unor eventuale lucrări de restaurare.

Faptul că ctitorul acestei biserici a luat drumul pribegiei înainte de a-și vedea opera desăvârșită, explică lipsa unei pisanii cioplite în piatră, după cum se vede la toate ctitoriile domnești, deasupra ușii principale, încadrată în ramă de marmură, bogat sculptată, reprezentând foi, ramuri și flori stilizate cu măiestrie.

În partea din dos a palatului mitropolitan, am găsit, la fereastra pivniței, o piatră ajurată, sculptată cu îngrijire, care, prin felul lucrului său, amintește ramele de marmură mai sus pomenite.

Se vede că aci, la fereastră, a fost așezată întâmplător, căci, după felul ornamentației, pare să fi avut o poziție verticală, iar nu una culcată cum o cere astăzi.

Probabil va fi fost un fragment din rama ușii principale de la biserică, rămasă neisprăvită și, deci, reșezată la loc în acele vremuri de nestatornicie.

Se mai poate admite că este un fragment din vreo piatră mormântală, așa după cum se vede la unul din mormintele ce se găsesc în interiorul Mitropoliei din Târgoviște.

Pentru completa cunoaștere a bisericii, pe lângă vederile date, dăm aci și una dinspre altar [...].

palatul mitropolitan

Dacă examinăm planul pivnițelor, vedem că forma palatului este dreptunghiulară, cu mici ieșituri.

Coborând pe scara de sub foișorul de la intrare, ajungem, la o adâncime de 4 metri, la o odihnă, de unde, la dreapta, se intră în pivnița mare, iar în față în camera pivniței.

Pivnița mare este formată din două bolți cilindrice, sprijinite de câte două arcuri doblouri la a treia parte, având o înălțime de 6 metri și o lungime de 18 metri.

Este una din acele mari pivnițe, care se întâlnesc

numai la vechile palate domnești. Camera este și ea boltită tot cu o boltă cilindrică, înaltă de 5 metri. Tot la această înălțime se află și bolta cilindrică ce acoperă locul scării, iar deasupra odihnei de jos se vede un pod de grinzi groase de stejar, care servea pentru păstrarea poamelor.

În pivnița mare se văd tălpile groase de stejar, pe care stăteau butiile mari, cum și rafturile pentru butiile mici. În grosimea zidului sunt scobite fride pentru aprinsul lumânărilor. Lumina pătrunde înăuntru prin ferestre de piatră ajurate, care răspund în fațadă la soclu.

La intrarea de sus se vede o poartă în două părți, semirotundă, formată din drugi pătrați, încrucișați, lăsând între ei ochiuri pătrate, cioplite la muchii și dând o înfățișare de vechime. În tocul acestei porți, la partea de sus, se vede o gaură rotunjită, pe unde se introduceau otgoanele de coborât și ridicat butiile.

Ceva mai sus de nivelul superior al bolților de la pivniță, sunt bolțile de sub paraclis, unde acum se află trapeza călugărilor. Este o mare boltă cilindrică, cu penetrațiuni circulare, transversale, formând lunete. Spațiul ce rămâne liber dincolo de zidurile pivniței mari, compun mai multe încăperi ce servesc de magazii sau pivnițe mai mici. Parte din ele sunt boltite, iar parte sunt tavenite. Aci, luminatul, din cauza coridoarelor laterale, adăugate mai în urmă, se face foarte rău. Deasupra pivnițelor se ridică palatul, iar deasupra trapezei paraclisul.

Intrarea în palat se făcea printr-o scară alăturată de perete, dând în foișorul din stânga. Deasupra bolții de la intrarea în pivniță era intrarea principală, din care, în dreapta și în fund, se intra în palat, iar în stânga în paraclis, suind câteva trepte.

Cercetând bolțile în pod, constatăm că bolta foișorului de la intrare și a unei camere pătrate din dreapta sunt la fel, adică bolți sferice pe trompe^[14] și pendan-tivi^[15]. Bolta camerei e spartă și tavenită; cea a foișorului se ține însă bine. Bolțile sălii mari și vestibulului sunt bolți «de cloître»^[16] cu lunete, iar a celor trei camere din fund sunt bolți «de cloître» simple.

La capătul vestibulului, bolta de zidărie, cât și cea a unei camere alăturate, este înlocuită cu boltă pe șipci, făcută în urmă.

Această spărtură în boltă s-a făcut, probabil, când s-a dărâmat turla paraclisului. La bolta sălii de recepție, se vede încă o reparație posterioară, anume în locul unde se împreună părțile opuse ale celor două bolți, ce se rezemau pe peretele despărțitor al celor două camere.

Acest perete fu dărâmat în 1904 [*Idem, ibidem*, p. 49 – nota autorului] de către mitropolitul Iosif, ca din

două camere să se facă una singură mai mare. Cele două mici coridoare din spate sunt boltite cilindric. Tot în pod se mai vede și un zid vechi tencuit, având o cornișă formată din cărămizi rotunjite din tipar după moda veche. Acest zid a rămas în interior, iar șarpanta se reazemă pe un zid nou exterior.

Pe pereții paraclisului se văd, de asemenea, urmele vechiului acoperiș. Probabil că planul, în ansamblul său, a suferit modificări în sensul lungimii și al lățimii, însă toate acestea nu se vor putea preciza decât cu ocazia unor eventuale lucrări de restaurare.

Aripa veche a palatului în exterior se prezintă simplă, deși e modificată: atât vechea cornișă, cât și decorația pereților nu se vor putea preciza decât după raderea tencuielii actuale.

foișorul de la intrarea în palat

La început a fost deschis, căci geamlâcul de azi s-a așezat pe timpul mitropolitului Calinic Miclescu, la 1885, când s-a făcut și geamlâcul de la intrarea actuală [*Idem, ibidem*, p. 49 – nota autorului].

Cei doi stâlpi, pe care se sprijină cele trei arcuri, sunt de piatră, iar coloanele de sus au o proporție destul de bună. Factura sculpturilor este mult mai apropiată de cea din epoca brâncovenească.

Arcurile frânte în unghi drept, caracteristice epocii lui Mavrocordat, sunt făcute, probabil, în această epocă, peste vechile coloane de piatră rămase la locul lor, iar bolta pe trompe s-a făcut la fel cu aceea a camerei pătrate din aripa dreaptă a palatului celui vechi.

paraclisul

Așa cum ni-l înfățișează ilustrația dinainte de 1866, paraclisul avea o turlă deasupra naosului.

La început avea numai hramul Sf. Gheorghe, iar mai târziu, în timpul domniei lui Nicolae Mavrocordat, când fu restaurat de către mitropolitul Daniil (1720-1732), i se adăugă, pe lângă patronul vechi Sf. Gheorghe, ca al doilea patron, pe profetul Daniil [Ghenadie Enăceanu, *Condica sfântă*, p. 120, după Pr. G. Gibescu, *Op. cit.*, p. 77 – nota autorului].

Așadar, în timpul lui Nicolae Mavrocordat, paraclisul exista cu hramul Sf. Gheorghe. De altfel, modul de construcție al clădirii, asemănător cu al palatului, arată că paraclisul a fost făcut în aceeași vreme.

clopotnița veche

Era deasupra porții de la intrarea dinspre apus. Suirea la clopote se făcea pe lângă peretele dinspre apus a paraclisului, unde se află actuala scară de lemn. Mai târziu a suferit modificări, pe care le vom arăta mai jos, la epoca lui Mavrocordat.

Astfel era întocmit vechiul palat mitropolitan până la epoca brâncovenească.

IV. În această epocă s-a zidit clopotnița actuală de la intrarea principală în curtea Mitropoliei, cum și parte din chiliile alăturate.

Planul clopotniței este aproape identic cu al clopotnițelor de la celelalte ctitorii brâncovenești, adică pe o formă pătrată, care circumscrie o cupolă sferică pe pendantivi, deasupra căreia sunt clopotele.

Pe dinafară, clopotnița are o proporție relativ joasă, care dă însă impresie de robustețe și o decorație compusă din ciubuce semicilindrice, alăturate câte două și închizând între ele panouri rotunjite la partea superioară.

În vederea exterioară se observă în partea dreaptă, zidul de legătură cu vechile chili, azi dărâmate, din care n-au mai rămas decât urmele temeliiilor pe pământ.

Ciubucul de sub strașină a fost prefăcut, desigur cu ocazia reparației acoperișului. În fațada din curte, deasupra arcului de la intrare, se vede, înfiptă în zid, pisanie, săpată în piatră și înconjurată de o ramă compusă din foi și frunze frumos cioplite și alcătuite.

Această pisanie ne spune, în plăcutul grai al vremurilor brâncovenești, că: «această clopotniță den temelia ei zidită și ridicată iaste de luminatul și înălțatul blagocestivul Domn Io Constandin Brâncoveanu Basarab Voevod, la anul de la nașterea spășitorului Hs. 1698, mța Septevrie 24 de zile, când și al noaulea an al oblăduirei stăpânirii sale era».

V. a) restaurarea paraclisului

Pe timpul păstoriei mitropolitului Daniil s-au între-prins asupra paraclisului lucrări de restaurare destul de importante, care, după cum vom vedea, au făcut din paraclis cel mai artistic colț din palatul mitropolitan.

Astfel, pe dinafară, s-a refăcut întreaga decorație a tencuielilor și cibucăriei, cum și ramele de piatră sculptate de la ferestre.

După cum s-a văzut mai sus, pe timpul acestor restaurări, adică înainte de anul 1850, paraclisul avea turlă. Mai târziu, probabil, în urma vreunui cutremur, turla crăpându-se, s-a simțit nevoia de a o dărâma, așa că astăzi paraclisul se prezintă fără acest element arhitectonic.

Chiar baza pătrată a turlei s-a dărâmat, spre a se putea înveli cu acoperișul jos din zilele noastre.

În interior se vede locul turlei închis într-un tavan improvizat.

De altfel, pe peretele apusean se văd zugrăviți ctitorii restaurării, ținând în mână paraclisul, care pe acea vreme avea încă turlă.

Deasupra ușii, tot în interior, se vede zugrăvită o inscripție în versuri grecești [Iorga, *Inscripții*, 1, p. 242 – nota autorului] alcătuită de poetul D.G. Notara. În

această inscripție se spune că «Nicolae Vodă... a înțemeiat această biserică... și că lucrările acestea s-au învrednicit de sfânta supraveghere a lui Daniil arhiepiscopul... în anul de la nașterea Domnului 1723», adică după trei ani de la începutul păstoriei sale.

În acest timp s-a făcut și frumoasa ușă de la intrare, cu rama de piatră cioplită cu măiestrie; de asemenea și ușa de lemn, de o bogată compoziție artistică și dibace execuție.

Minunata catapeteasmă, de o concepție și execuție de maestru, reprezentând cuvintele Mântuitorului: «Eu sunt buciul și voi vitele», este făcută și ea în acest timp [Pr. Gibescu, *Op. cit.*, p. 77, după Genadie Enăceanu, *Condica sfântă* – nota autorului]. «Buciul», adică rădăcina vieții, este aici reprezentat prin Abraham culcat și din sânul său ieșind celelalte seminții.

Dar dacă ansamblul acestei tâmpile stăpânește privirea prin proporția ei desăvârșită, tot astfel detaliile diferitelor părți ale ei dezmiardă ochiul prin bogăția formelor, vigoarea reliefurilor și dibăcia lucrului.

Cu ocazia restaurării de care fu vorba, s-a refăcut și pictura, după cele mai bune tradiții ale artei bizantine, atât ca ornamentație [Reproduceri de picturi din paraclis precum și chenarul ușii de la intrare s-au dat în acest Buletin, a. 1, fasc. 3, la articolul picturii Balthazar: *Frescurile Paraclisului mitropolitan din București* – nota autorului], cât și ca icoane de sfinți.

Reproducem aici [...] și portretul mitropolitului Daniil, cel ce s-a ostenit de aproape cu desăvârșirea acestei minunate lucrări.

Merită toată luarea aminte și mobilierul acestui paraclis: astfel jețul mitropolitan, din care reiese aceeași delicateță a formelor și execuției; de asemenea, câteva icoane, îmbrăcate în argint și aur, cum și câteva vechi și prețioase odoare păstrate cu sfințenie într-o vitrină din paraclis. Se înțelege că atât icoanele, cât și odoarele sunt dăruite ori făcute și mai în urmă, după restaurare, până în zilele noastre.

Pe peretele exterior, dinspre apus, se vede un grup de trei icoane încadrate în chenare formate din foi și flori lucrate din tencuială.

Prin deseale văruri ale peretelui, formele acestor ornamentații s-au rotunjit; ele se pot afla însă, răzând ușor straturile suprapuse.

b) restaurarea foișorului de la intrare

După cum s-a arătat mai sus, la acest foișor s-au menținut vechile coloane, schimbându-se doar arcurile și bolta pe trompe, la fel cu vechea boltă din camera pătrată a palatului.

Geamlăcul dintre stâlpi, cum și scara de lemn acoperită iarăși cu un geamlăc de rău gust, sunt

făcute în timpuri recente și vor trebui cu totul înlăturate cu ocazia unor eventuale lucrări de restaurare a Mitropoliei.

c) transformarea vechii clopotnițe în foișor

În timpul acestor lucrări, existând clopotnița brâncovenească, ridicată, după cum am văzut, în anul 1698, nu s-a mai simțit nevoia de vechea clopotniță, ce era deasupra porții din dos, așa că, după cum se vede și la fosta mănăstire Văcărești, deasupra intrării s-a făcut și aici un foișor deschis, pe stâlpi de cărămidă.

Acest foișor cu timpul s-a închis, ridicându-se zid între stâlpii săi și amenajând câteva ferestre, pentru ca aceste încăperi să servească, până în timpul de față, ca local pentru Consistoriul Eparhial^[17].

VI. În epoca de nesfârșite frământări a fanarioților, este greu de stabilit ordinea lucrărilor ce s-au executat la Mitropolia din București, cu atât mai mult cu cât dispăruse și vechiul dar bun al obiceiului al bătrânilor de a comemora prin inscripțiuni cea ce fiecare făcea sau adăuga.

Totuși, prin tradiție, s-au perpetuat până la noi unele nume legate de anumite lucrări făcute, așa că, în mod sumar, se pot stabili următoarele lucrări ce s-au făcut la Mitropolie, după epoca lui Nicolae-Vodă Mavrocordat până în zilele noastre.

1. În timpul păstoriei mitropolitului Dositei Filitis (1793-1810):

- a) s-a învelit biserică cu aramă;
- b) s-au făcut cele trei pridvoare;
- c) s-a închis cu geamlăc pridvorul cel mare.

2. În timpul păstoriei marelui mitropolit Grigorie și a locotenenței celor trei episcopi, ai Râmnicului, Argeșului și Buzăului (1823-1840):

- a) învelitoarea cu plumb la turlele bisericii;
- b) zugrăvitul bisericii;
- c) pardoseala;
- d) lărgirea ferestrelor și ramele de marmură sculptată;
- e) veșmântarul.

3. În timpul păstoriei mitropolitului Nifon (1850-1875):

- a) cafasul corului la biserică;
- b) aripa nouă a palatului dimpreună cu scara și geamlăcul ei;
- c) galeria cu geamlăc ce duce în dos.

4. În timpul păstoriei mitropolitului Calinic Miclescu (1875-1886):

- a) balconul spre grădina de la palat;
- b) chioșcul din grădină;
- c) geamlăcul foișorului de lângă paraclis și al scării de lemn ce duce la paraclis;
- d) acoperișul paraclisului cu tablă;

e) închiderea deasupra porții, spre a servi de local Consistoriului;

f) mărirea chiliilor de la poartă, construindu-se încă un etaj;

g) amenajarea localului Divanului Ad-hoc sau Adunării Obștești, care încă din vechime făcea parte din cuprinsul mănăstirii.

5. În timpul păstoriei mitropolitului Iosif Gheorghian (1886-1906):

a) mutarea cafasului spre ușă la biserica-catedrală;

b) mutarea a două coloane din cele douăsprezece sub cafas;

c) învelirea din nou a bisericii cu aramă, când s-au făcut jgheaburi și burlane tot de aramă și vitrouri la ferestre;

d) transformarea sălii de recepție la palat, făcând din două camere alăturate una singură, cu care ocazie s-a făcut și decorația acestei săli.

Pentru completarea descrierii acestui însemnat monument istoric, credem necesar a aminti și despre câteva pietre comemorative ori funerare, strâns legate de trecutul vechii noastre Mitropolii.

Astfel este piatra cu inscripție de la mormântul vestitului mitropolit Teodosie, mort în 1708, pe timpul domniei lui Constantin-Vodă Brâncoveanu.

Apoi o cruce comemorativă a generalului Mihail Miloradović^[18], o amintire a șederii lui în Țara Românească, ca [sic!] comandant al trupelor rusești de ocupație, în anul 1809.

Mare însemnătate are și crucea din vale, din fața intrării, a cărei inscripție, pentru importanța ei, o dăm și aci în întregime: «Această cruce iastă ridicată în slava Domnului Hs. de Constandin Brâncoveanu Basarab, feciorul luminatului Domn Io Constandin Basarab Voevod, în locul altei cruci ce era de lemn, care era rădicată de preda biv vel Vornic Brâncoveanu în pomenire pentru fiul său Papa Postelnicul, părintele mai sus pomenitului Domn, că într'acestaș loc au perit, în zilele lui Constandin-Vodă Șerban, ce au fost Domn în urma lui Matei-Vodă, când s'au rădicat dărăbanții asupra Domnului și a boiarilor țării, la leat 7163 (1655) și stricându-se crucea de lemn, s'au rădicat aciastă de piatră, în Iulie 20, leat 7221 (1713)» [Iorga, *Inscripții*, 1, p. 245 – nota autorului].

Deci, în timpul când s-a început lucrul Mitropoliei, s-a întâmplat tragicul eveniment istoric comemorat prin această inscripție.

VII. Cercetând cu luare aminte fiecare amănunt al acestui monument – sau privindu-l din depărtare așa cum se înalță el măreț pe culmea dealului făcând trup cu el, sau răsfoind filele îngălbenite ale cărților care pomenesc despre el, ori silabisind pisanile zugrăvite și cioplite în piatră sau marmură, ori stând de vorbă cu bătrânii orașului, înălbiți de grijile vieții și gârboviți de povara anilor, ori și pe cei tineri întrebându-i despre «Mitropolie», toți și toate, într-un gând, într-un glas, spun cercetătorului același lucru: că așa au pomenit Mitropolia din moși strămoși; că multe sfaturi înțelepte s-au pus la cale între zidurile ei; că mare a fost credința fericiților ctitori și multe fapte mari au izvorât dintr-însa; că la soarele acestei credințe au răsărit și au crescut toate frumoasele meșteșuguri, de ne cuprinde mirarea văzându-le născocirile; că, prin urmare, trebuie să se păstreze și de aci înainte, ca să se spună și celor ce vor veni după noi, aceiași poveste tradițională ce ne leagă cu trecutul, iar vremurile să o poarte tot mai departe spre nesfârșitul veacurilor^[19].

IOAN TRAIANESCU – A MONUMENT OF RELIGIOUS ARCHITECTURE: BUCHAREST METROPOLITAN

Abstract: In 1912, the famous architect Ioan Traianescu published in the "Bulletin of the Commission of Historical Monuments. Quarterly publication and publishing house of the Administration of the Church House" a study dedicated to the Bucharest Metropolitan, considered a monument of religious architecture. From the moment the headquarters moved from Târgoviște to Bucharest, the stages of construction, the modifications and restorations that occurred at different times are evoked. The personalities who left their mark over time in the evolution of the construction of the metropolitan complex are also mentioned.

Keywords: Ioan Traianescu, architect, 1912, historian, Bucharest Metropolitan.

[1] Vezi pe larg: Luminița Giurgiu, *Mănăstirea Dintr-un Lemn în descrierea arhitecturii lui Ion D. Trajanescu*, în „Misiunea. Revista Centrului de Cercetare a Conlucrării Bisericii Ortodoxe cu Armata României «General Paul Teodorescu»”, anul V, nr. 1(5)/2018, pp. 93-98.

[2] Vezi și Luminița Giurgiu, *Omagiul regelui Carol I în cel de-al 40-lea an de domnie – 10 mai 1906*, în revista „Document. Buletinul Arhivelor Militare Române”, anul XIX, nr. 2(72)/2016, pp. 10-23 și *Omagiul regelui Carol I – 10 mai 1906*, în Colecția Studii „Tradiție, Istorie, Armată”, coordonatori: conferențiar universitar dr. Olimpiu Manuel Glodarenco, dr. Cristina Constantin, Sesiunea națională de comunicări științifice a Muzeului Militar Național „Ferdinand I”, volumul I, ediția a III-a, București, Editura SITECH, 2016, pp. 102-115.

[3] Biserica „Sfânta Ecaterina” deservește ca paraclis al Facultății de Teologie Ortodoxă „Patriarhul Justinian”. Aici a existat o biserică de mănăstire, mai veche, ridicată de Ivașco Goleșcu (mare vornic între 1574-1583). Într-un document scris la 17 august 1596 acesta este amintit ca „cel dintâi ctitor scris în sfântul pomelnic”. Cu toate că mănăstirea a fost începută în timpul domniei lui Alexandru al II-lea Mircea (1574-1577) și terminată în timpul domniei fiului acestuia Mihnea Turcitul (1577-1583), prima mențiune documentară este din 5 iulie 1589. După zidire a funcționat ca metoc al Mănăstirii „Sfânta Ecaterina” din Muntele Sinai. După retragerea trupelor turcești ale lui Sinan-pașa, în 1595, Pană Vistierul o repară, devenind astfel al doilea ctitor al lăcașului. Între 1775-1782, Ecaterina Ipsilanti a ridicat un han în apropierea mănăstirii, care mai târziu a fost incendiat și avariât, apoi dărâmat la 1862 (de aici confuzia că Mănăstirea ar fi fost ridicată de Ecaterina Ipsilanti). Biserica este arsă de oștile lui Gabriel Bathory, în 1611 și este din nou reparată de urmașii ctitorilor. La 1813 se numără printre mănăstirile de categoria a II-a din țară, cu case mari egumenești și multe anexe. Din catagrafia din 1836, rezultă că biserica era de zid, cu două turle de lemn și fusese învelită cu șindrilă. După cutremurul din 1838, i se crapă bolțile, fiind reparată. În 1849, era în stare de ruină trebuind să fie rezidită. Este dărâmată până la temelie în 1850, fără avizul Mitropoliei. O nouă biserică, cea actuală, s-a reconstruit pe locul celei vechi, fiind gata la 1852 (data pisaniei), rămânând ca biserică de mir, nu de mănăstire. Este pictată de Constantin Lecca și Mișu Popp. Pictura tâmpiei a fost făcută pe pânză, la muntele Sinai și aplicată pe lemn. Au mai fost făcute reparații în 1899, 1909 și 1923. Este o biserică de dimensiuni relativ mari, pe plan triconc, cu abside mari, semicirculare, cu o turle foarte mică, octogonală peste naos și un turn-clopotniță pe plan pătrat, dezvoltat peste vestibulul dintre cele două turnuri cu scările de acces. În fața are un pridvor semicircular, cu antablament, pe 4 coloane ionice. Portalul simplu are fixată deasupra pisaniei cu litere chirilice și un mozaic cu icoana hramului. Biserica adăpostește o parte din moaștele Sfintei Mucenice Ecaterina (<https://>biserica-sfanta-ecaterina>).

[4] Calist I /Sfântul (n. ? – d. august 1363, Constantinopol, Imperiul Roman de Răsărit) a fost ales ca patriarh al Constantinopolului în două etape: 10 iunie 1350-noiembrie 1353, în timpul împăratului Ioan Cantacuzino și ianuarie 1355-august 1363, în timpul împăratului Ioan Paleologul. Lucrarea lui de referință în domeniul religiei apare în vol. VIII din *Filocalia*.

[5] Iachint de Vicina (n. ? – d. 1372) ierarh grec ortodox din secolul al XIV-lea, ultimul Mitropolit al Vicinei și primul Mitropolit al Ungro-Vlahiei.

[6] Paul de Alep (1627-1667) arab creștin din Siria, arhidiacon din Antiohia, care l-a însoțit pe patriarhul Macarie în călătoriile sale prin Țările Române și Rusia, despre care a scris o carte în limba arabă, cu informații prețioase referitoare la Țările Române. Cartea a fost tradusă în limba română de Emilia Cioran și a apărut prima dată la București, în 1900.

[7] Macarie al Antiohiei/Macarie al III-lea (Zaim), (n. ? – d. 12 iunie 1672, Damasc), mitropolit de Alep (1635-1647), patriarh al Antiohiei (1647-1672); celebru pentru călătoriile sale prin Rusia, la invitația țarului Alexei Mihailovici; a fost tatăl lui Paul de Alep, care l-a însoțit în aceste peregrinări.

[8] Egumen (din grecescul *hēgoumenos*): conducătorul spiritual și administrativ al unei comunități monahale (mănăstiri), fiind echivalentul starețului, având

rolul de părinte duhovnicesc și administrator al obștii, ales de călugări, cu confirmare de la ierarh.

[9] Doblou/dublou: termen din arhitectură pentru un arc de relief care dublează o boltă sau o grindă principală la un planșeu de lemn.

[10] Cafas: balcon unde cântă corul într-o biserică; balcon din care familia domnitorului ascultă slujba religioasă.

[11] Tell Christian (n. 12 ianuarie 1808, Brașov, Imperiul Austriac – d. 4/16 februarie 1884, București); absolvent al Colegiului „Sfântul Sava” din București, unde i-a avut ca profesori pe Gheorghe Lazăr și Ion Heliade Rădulescu; s-a înrolat în forțele militare ale Imperiului Otoman, luptând în Războiul ruso-turc din 1828-1829, unde a primit gradul de căpitan; s-a înrolat în nou-formata armată a Țării Românești (1830); s-a căsătorit cu Târșița Ștefănescu, fiica unui mic boier oltean (1834); împreună cu Ion Ghica și Nicolae Bălcescu, a pus bazele Societății Secrete „Frăția” (1843), motorul revoluției de la 1848; a susținut alegerea deputaților masoni pentru Divanul Ad-hoc (1857); la izbucnirea revoluției de la 1848, Christian Tell a mobilizat trupele pe care le comanda în sprijinul revoluționarilor din Țara Românească, ajungând să fie cunoscut sub numele de „sabia revoluției”; a fost prezent la adunarea de la 9 iunie 1848, care a emis *Proclamația de la Islaz*, fiind numit printre cei cinci membri ai guvernului provizoriu înființat în acel moment; a făcut parte și din noul guvern provizoriu stabilit la București, iar după 19 iulie 1848 a fost membru al locotenenței domnești (împreună cu Ion Heliade Rădulescu și Nicolae Goleșcu); a militat pentru înființarea și înzestrarea Gărzii Naționale, fiind înaintat la gradul de general; după înfrângerea revoluției de la 1848, a fost exilat în Franța, în insula Chios și Smirna; împreună cu ceilalți doi membri ai locotenenței domnești (Ion Heliade Rădulescu și Nicolae Goleșcu), a încercat să reorganizeze emigrația românească (aripa moderată), intrând uneori în conflict cu aripa radicală (Brătienii, C.A. Rosetti și Ion Ghica); s-a întors din exil în 1857; a fost participant activ (deputat și coordonator al Comisiei Centrale de la Focșani) în mișcarea unionistă, care a dus la dubla alegere ca domnitor în 1859 a lui Alexandru Ioan Cuza și la înființarea statului unitar român; a sprijinit domnitorul în efortul său de a consolida autoritatea publică și de a iniția reforme; ministru al Educației și Culturii între 30 decembrie 1862 și 26 mai 1863, în guvernul Nicolae Kretzulescu (24 iunie 1862-11 octombrie 1863) și între 14 martie 1871 și 9 ianuarie 1874, în guvernul condus de Lascăr Catargiu (11 martie 1871-31 martie 1876); în 1876, membrii guvernului conservator au fost trimiși în judecată; Tell a fost achitat și exonerat de toate acuzațiile.

[12] Vitrou: vitraliu.

[13] Ciubuc: ornament în relief care marchează marginile unui perete, ale tavanului, ferestrei etc.

[14] Trompă: element de construcție în formă de boltă trunchiată, înlesnind de obicei trecerea de la un plan pătrat la un plan poligonal sau circular; boltă de colț în consolă pentru susținerea unui element în relief față de planul fațadei.

[15] Pendantiv/pandantiv: element arhitectural în formă de triunghi sferic cu vârful în jos, situat în colțurile arcelor mari, care sprijină o cupolă sau o turle.

[16] Bolta de cloître (bolta mănăstirească), întâlnită în arhitectura religioasă și istorică, este un tip de boltă închisă, adesea construită pe plan poligonal sau pe o curbă, specifică spațiilor precum mănăstirile, fiind asemănătoare cu bolțile din foioare, formând o structură arcuită pe un contur închis, distinctă de bolta simplă, deschisă.

[17] Consistoriu: organ administrativ și disciplinar în conducerea unor biserici.

[18] Miloradovici Mihail Andreevici (1771-1825) general rus de origine sârbă, cunoscut pentru rolul său crucial în Războaiele Napoleoniene, unde a comandat avangarda rusă, blocând retragerea franceză; a ocupat Varșovia în 1813, fiind o figură emblematică a eroismului militar rus; decorat cu Ordinul „Sf. Gheorghe”.

[19] „Buletinul Comisiunii Monumentelor Istorice. Publicațiune trimestrială și editura Administrației Casei Bisericii”, Anul V. Fasc. 20, Octombrie-decembrie 1912, București, Tipografia „Gutenberg” Joseph Göbl S-sori, strada Doamnei, nr. 20, pp. 137-176.